

Peculiarities of culture and leisure of the Polish nobility are quite vividly reflected in the memoirs (diaries). Considerable attention in the memoirs is paid to the childhood of the nobility, its preschool education, national education, children's performances, children's entertainment on large estates, women's and men's private space and more.

Key words: Polish nobility, leisure, private space, memoirs, Kyiv province.

Одержано редакцією 22.04.2022

Прийнято до публікації 25.05.2022

УДК 94(477):929 Коновалець«1921/1930»

DOI: 10.31651/2076-5908-2022-1-95-105

КОЛЯДА Ігор Анатолійович,

доктор історичних наук, професор кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3802-9082>,
e-mail: kolyada.i.a.1968@gmail.com

КУЦИК Руслан Ростиславович,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України Київського університету ім. Б. Грінченка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5631-9385>,
e-mail: kutsykr@gmail.com

ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ: КОРЕЛЯЦІЯ ОСОБИСТОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО (1921–1930 рр.)

У статті розкрито деталі приватного життя Євгена Коновальця та їх кореляцію з політичними подіями упродовж 1921–1930 рр. На сьогоднішні в українській історіографії відсутня спеціальна наукова праця, яка б висвітлювала вказану проблему, що й зумовлює актуальність та оригінальність дослідження, його суспільно-політичну вагу та наукову значимість. На основі детального аналізу широкого кола документів особового походження було окреслено особливості побуту Є. Коновальця у Львові, наведено версії знайомства полковника з О. Федак, охарактеризовано їхні взаємини на початковому етапі стосунків. Розкрито деталі організації весільної церемонії, яка незважаючи на впливовість львівської родини Федаків та авторитет Є. Коновальця серед українського загалу Львова, мала скромний характер. Висвітлено також окремі аспекти берлінського періоду життя сім'ї Коновальців, зокрема, народження сина та деталі підтримки у тогочасній ситуації контактів з галицькою ріднею. З'ясовано, що важливу роль у приватному житті Є. Коновальця та його родини відігравав політичний фактор, який нерідко був визначальним у прийнятті головних рішень особистого та сімейного характеру.

Ключові слова: Євген Коновалець, Ольга Федак, Юрко Коновалець, сім'я Коновальців, приватне життя, повсякденне життя, сімейне життя, особисте щастя, Львів, Берлін

Постановка проблеми. Перша половина ХХ ст. сповнена визначними подіями в історії України. Перша світова війна призвела до розпаду Російської та Австро-Угорської імперій, а також Української революції (1917–1921 рр.), під час якої український народ вперше за довгий час після національно-визвольної боротьби у XVII ст. спробував вибороти власну державну незалежність. У цій боротьбі визначне місце належить Євгену Коновальцю. Саме йому випала честь очолити формацію Січових Стрільців – один із найбільш боєздатних військових підрозділів армії Української Народної Республіки. На жаль, українському народу не вдалося надовго утримати власну національну самостійність, але боротьба за незалежність України не припинилася упродовж всього ХХ ст. Вона продовжилася вже у формі підпільного самостійницького спротиву як за кордоном, так і на самих українських землях, які опинилися у складі різних держав.

Провідну роль у цій боротьбі відігравав Є. Коновалець, авторитет якого визнавала значна частина тогочасного українського політикуму. Всі свої зусилля він спрямовував на

консолідацію українських самостійницьких (націоналістичних) сил та формування потужного підпільного фронту визвольної боротьби, який згодом мав стати головним ядром у боротьбі за незалежність України.

У сучасних умовах гібридної війни Росії проти України, яка 24 лютого 2022 р. переросла у відкриту агресію, звернення до біографії Є. Коновальця є особливо актуальним, адже постать одного з очільників боротьби за державну незалежність України є яскравим прикладом як самовідданої боротьби, так і особистої самопожертви у справі утвердження права українського народу на власну свободу та незалежну державу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життя та діяльність полковника Є. Коновальця неодноразово ставало предметом наукових досліджень. Серед дослідників, праці яких присвячені різним аспектам його військово-політичній діяльності, варто відзначити наступних: К. Науменко [1], М. Ковальчук [2; 3], О. Дарованець [4], Б. Галайко [5], І. Гаврилів [6], Я. Сватко [7], І. Дерев'яний [8], О. Кучерук [9], Н. Рева [10] та ін. Водночас, попри таку численну історіографію присвячену особистості Є. Коновальця, практично відсутні дослідження щодо фактів приватного життя полковника та його родини. Так, серед значного масиву праць українських дослідників, є лише одна вузькоспеціальна розвідка у цьому контексті. Це стаття історикіні Ольги Бежук [11], яка аналізує особливості гендерно-рольової поведінки та особистісної взаємодії розглянула історію подружжя Євгена та Ольги Коновалець. Окремі аспекти приватного життя Коновальців також висвітлено у працях І. Дерев'яного [12] та І. Хоми [13]. Брак досліджень у цьому напрямку негативно позначається на формуванні цілісного історичного портрету особистості одного з провідних очільників самостійницького руху, діяльність якого стала багато у чому визначальною у національно-визвольній боротьбі українського народу упродовж першої половини ХХ ст. Тому не дивно, що коли йдеться про Є. Коновальця, то більшість серед українського загалу знає його як військового та політичного діяча і лише одиниці справді можуть розкрити конкретні факти його особистого життя.

Метою статті є деталізація, уточнення фактів приватного життя Є. Коновальця та їх кореляція з політичною діяльністю упродовж 1921–1930 рр.

Виклад основного матеріалу. Поразка військ УНР та ЗУНР, більшовицька та польська окупації українських земель, змусила Є. Коновальця виїхати на весні 1920 р. до Відня шукати інших шляхів розв'язання українського питання. Особливі надії він покладав на створення закордоном нового потужного військово-політичного центру, який би зміг об'єднати та координувати українські сили як в еміграції, так і на території самої України. Нажаль, цей план не вдалося реалізувати повною мірою. Серед причин нами виділено ряд, як на наш погляд, ключових факторів: по-перше, закордоном уже існували різні політичні сили, які мали власне бачення подальшої боротьби у справі здобуття самостійності українськими землями; по-друге, у середовищі еміграційного українського політику існувала відкрита конкуренція, яка обумовлювалася як ідеологічними розбіжностями, так і особистими амбіціями лідерів окремих політичних угруповань, особливо помітно це було у відносинах урядів в екзилі УНР та ЗУНР; по-третє, міжнародна спільнота та провідні країни Західної Європи не були налаштовані на визнання державної незалежності України. Зважаючи на обставини та безуспішність реалізувати свій план закордоном, Є. Коновалець вирішує, після довгих років військової боротьби на фронті Першої світової війни та Української революції (1917–1921 рр.), річного перебування у Відні, повернутися до Львова з метою спробувати консолідувати зусилля своїх однодумців та соратників.

На сьогодні в українській історіографії (вітчизняній та діаспорній) існує різне датування повернення полковника Є. Коновальця на українські землі. Більшість дослідників відзначає, що він остаточно повернувся до Львова 20 липня 1921 р. Цей факт, чи не вперше зауважив М. Ковальчук у своїй розвідці «Біля витоків УВО: військово-політична діяльність Є. Коновальця у 1920–1921 рр.» [3, 61], посилаючись на лист Василя Кучабського та Ярослава Чижя, адресованого одному із міністрів еміграційного уряду ЗУНР Осипу Назаруку та передрукованого у спогадах Володимира Мартинця [14, 35]. Згодом, ця дата стала фіксованою та визначальною для решти українських істориків. Так, наприклад, І. Дерев'яний, відзначає: «прибувши 20 липня 1921 р. до Львова, Коновалець оселився у будинку родини Шухевичів» [12, 70]. Інший дослідник, І. Хома взагалі констатує, що тодішній приїзд полковника був першим за довгий час від серпня 1914 р. [13, 182].

Висловлене авторами датування викликає певне заперечення, оскільки не має свого документально доведеного підтвердження у джерелах. Ба більше, навіть вищезгаданий лист жодним чином не вказує, що саме 20 липня 1921 р. стало тим днем, коли Є. Коновалець вперше чи остаточно повернувся до Львова на постійне місце проживання. У документі лише зазначається: «Сьогодні приїхав до Львова полк. Є. Коновалець» [14, 35]. Але це зовсім не означає, що до цього часу він не міг бути у місті. Отож, зупинимося на цьому питанні більш детально, оскільки встановлення вірної хронології подій є важливим для висвітлення окремих деталей приватного життя Є. Коновальця.

Степан Шах, давній приятель Євгена ще з гімназійних та студентських років, який тоді був викладачем в Академічній гімназії, а також секретарем канцелярії «Просвіти» та виконувачем обов'язків секретаря «Головного відділу» товариства у своїх спогадах констатував: «По війні ми зустрілися з полковником Є. Коновальцем у лютому 1921 р. у Львові» [15, 82]. Ці слова підтверджує і особистий лист Є. Коновальця до свого побратима та друга Андрія Мельника від 20 лютого 1921 р.: «Хотів би конче бодай на кілька день заїхати до Відня. Не знаю, чи це мені вдасться, тому що дозвіл на виїзд вицофать тепер дуже тяжко. Старання о паспорт я вже почав. Вас знов прошу мені донести, чи і в який спосіб найкраще можна одержать право візиту до Відня» [16, 382].

У наступному листі, датованого 24 березням 1921 р., перебування Є. Коновальця у Львові стає цілком доконаним фактом: «Заїхалось нам відносно добре і щасливо... Досі ще не маю кімнати, так що мушу по черзі спати то у Михайла [Матчака], то в Славка... Дуже радий, що Ви там у Відні виключно майже своєю інтуїцією тільки відчули, що нам робити треба...» [16, 383]. А вже у листі від 27 березня, написаного з Ворохти, Є. Коновалець не тільки підтверджує своє тимчасове проживання у Львові, але й зауважує про намір залишитися тут на постійно: «Точніші вказівки перешлю Вам в найближчих днях після мого повороту вже на постійний побут до Львова... Прочитавши точно всі Ваші письма, як тепер прийнявши до відома з вдоволенням зміст телеграми, мусів ще виїхати назад до Ворохти, щоб забрати всі свої речі і вернути вже остаточно до Львова... Я сам вертаю до Львова завтра, а найдалше післязавтра... У Львові бачився з пані Міленою [Рудницькою] і з нею все точно перебалакав. Про це все напишу Вам точніше зі Львова» [16, 383–385].

Таким чином, аналіз джерел особистого епістолярію засвідчує факт тимчасово перебування Є. Коновальця у Львові з лютого 1921 р., а вже з кінця березня 1921 р він залишається тут на постійне проживання.

Повернення до рідного міста, потребувало швидкого розв'язання житлового питання. У перші місяці перебування у Львові Євген по черзі ночував у своїх знайомих та друзів [16, 383]. Так тривало до того дня, поки він одного разу не завітав до товариства «Просвіта», що розташовувалося на площі Ринок, 10, і не зустрівся там з уже згадуваним нами раніше С. Шахом. Останній, мешкав у вдови відомого українського громадського діяча, професора В. Шухевича пані Герміни Шухевич, будинок якої знаходився на вул. Собіщана, 7 (сьогодні вулиця О. Довбуша). Під час розмови, було вирішено звернутися до неї з проханням дозволити залишитися тут на проживання також і Є. Коновальцю. Оскільки у будинку, на першому поверсі, була як раз вільна кімната з окремим входом, то господарка радо погодилася прийняти нового гостя. Відзначимо, що окрім С. Шаха та Є. Коновальця, у домі проживала донька Г. Шухевич – Дарія Старосольська, її діти Юрко та Леся, а також п'ятнадцятирічний онук Роман Шухевич (син Зенона-Осипа Шухевича), який тоді був учнем третього класу Академічної гімназії [15, 82–83].

Побут Є. Коновальця в оселі родини Шухевичів, зважаючи на попередні роки життя, насичені участю у військових діях, був надзвичайно спокійним. С. Шах згадував: «у гостинній кімнаті, що була умебльована в гуцульському стилі ще проф. Володимиром Шухевичем, гостила нас зчаста пані Герміна чайком з малиновим соком і вела з нами розмови на різні теми... [вона] оповідала нам про «старі часи» у Львові..., а ми їй про наші переживання на фронтах так під час австро-російської війни, як і під час визвольних змагань українських армій – під Львовом і в Києві» [15, 83]. Отже, навіть, звичайні бесіди Є. Коновальця з пересічними львів'янами за філіжанкою чаю не обходилися без розмов на політичні теми.

Усі ці історії, як зауважував С. Шах, з великою цікавістю слухав Роман Шухевич бо Є. Коновалець «умів своїм стоїчним способом ведення розмов приковувати слухачів до

себе», а тому хлопчина не раз заходив до кімнати полковника і спілкувався з ним на різні теми. Окрім чайних бесід, вони організовували спільні прогулянки на Високому замку, де також розмовляли про актуальні питання. Одного разу, під час такої прогулянки, Є. Коновалець поклав свою руку на плече Р. Шухевича. Для хлопця-підлітка, який захоплювався особистістю полковника української армії, січового стрільця, це було проявом особливої уваги та довіри [15, 83]. Без сумніву, безпосереднє особисте спілкування з Є. Коновальцем мали важливий вплив на формування політичних орієнтирів та життєвого вибору молодого Романа Шухевича, який вже у 1930-х рр. належатиме до активних членів Організації українських націоналістів (ОУН), виступить організатором та керівником низки атентатів (замовних політичних вбивств), а у роки Другої світової війни стане очільником Української повстанської армії та непримиреним ворогом більшовизму.

Варто відзначити, що попри авторитет та відомість у галицьких краях, матеріальне становище Є. Коновальця було доволі скрутним. В одному із листів до А. Мельника від 8 грудня 1921 р. він зауважував, що в цілому йому вдається досить міцно утвердитися у місті, але «одна тільки біда, що матеріальне становище зовсім, як то кажуть, “під псом”» [16, 394]. Навіть у ті часи життя у Львові було дорогим задоволенням. Стабільних джерел прибутків Є. Коновалець не мав, тому доводилося «крутитися»: «Хотів продати своє футро [хутро, шуба], та, на великий мій жаль, рішуче ніхто його купити не хоче. Інших знов джерел доходу ту в мене немає. Просто хоть пропадай. А знати вам треба, що життя ту дуже дороге [16, 395]. Відзначимо, що також у цей час Є. Коновалець вирішив повернутися до навчання. Відтак, частину коштів доводилося витратити на навчальні заняття, вартість яких була не з дешевих: «...я ще ходжу на лекцію, маю щодня одну годину, за котру щодня плачу 500 польських марок. Коли би не ця турбота, здається, що можна би якось жити» [16, 395].

Приїзд Є. Коновальця до Львова ознаменував значні зміни в особистому житті. Саме тут і в цей час він пов'язав свою подальшу долю з львів'янкою Ольгою Федак. У цьому контексті, доречним буде подати деяку інформацію про її сім'ю.

Батьком Ольги був знаний український адвокат, підприємець та громадсько-культурний діяч Степан Федак, який належав до числа найзаможніших людей Галичини. Він був співорганізатором, очільником та просто учасником широкого кола тогочасних українських фінансово-економічних установ, зокрема: першої української кооперативної організації «Народна Торгівля», першого українського страхового товариства «Дністер», головної фінансової інституції Галичини Крайового Союзу Кредитового (пізніше Центральний Кооперативний Банк, скорочено Центробанк) та Крайового Союзу Ревізійного (пізніше Ревізійний Союз Українських Кооператив). Цей список інституцій, в яких брав безпосередню участь С. Федак, є далеко неповним. До них також варто додати: кредитне товариство «Руська Щадниця» у Перемишлі, спілка з надання позичок українським селянам «Земельний Банк Гіпотечний» у Львові, а також страхове товариство «Карпатія».

Окрім фінансово-економічних справ, С. Федак займався й громадсько-політичною та культурною діяльністю. У 1896 р. разом з К. Левицьким та І. Франком, він увійшов до складу спеціальної статутної комісії, що мала переглянути чинний та запропонувати проєкт нового статуту Наукового товариства імені Тараса Шевченка. У 1899 р. спільно з Є. Олесницьким, К. Левицьким та М. Грушевським заснував Українську національно-демократичну партію. С. Федак також активно співпрацював з митрополитом Андреем Шептицьким. Ще з 1890 р. його було призначено синдиком (юридичним представником) Галицької митрополії та радником з правових питань. 1909 року С. Федак підписав заклик керівників львівських товариств про збір коштів на пам'ятник Т. Шевченкові у Києві до 100-річчя з дня його народження. Під час Української революції С. Федак став головою Державного секретаріату харчових справ при уряді ЗУНР (більш детально про життя та діяльність С. Федака дивись: [17; 18; 19]).

Таким чином, громадсько-політична та культурна діяльність українського адвоката С. Федака була надзвичайно різноплановою та різнобічною, що забезпечило шану і авторитет як самому адвокату, так і шанобливе ставлення серед українського загалу до сім'ї Федаків у Галицькому краї.

Ольга, майбутня дружина Є. Коновальця, була другою із восьми дітей (шість доньок: Олена, Ольга, Марія, Софія, Оксана, Анна; двоє синів: Степан та Богдан). За словами

сучасників, вона вирізнялася своєю вродою та нестандартною зовнішністю західноєвропейського типу. Так, Олекса Бойків, засновник українського товариства «Єдність», очільник відділу Української військової організації (УВО) у Празі, а у 1930–1931 рр. ще й особистий секретар Є. Коновальця, зазначав: «Я знав паню полковникову з того опису, що подав був мені Юліян Вассиан [головний ідеолог ОУН], який наприкінці 1927 року був у Берліні на Першій Конференції Українських Націоналістів: «Молода, дуже гарна пані, брюнетка, чисто еспанський тип». І справді Полковникова була така» [20, 636]. Водночас, племінниця (донька Олени Федак-Шепарович) Ольга Кузьмович зауважувала, що тітка була «найніжнішою із восьмеро дітей», яку ще з молодю «носили на руках». Причиною цього був стан її здоров'я, а саме зтяжна хвороба легень, наслідки якої завжди давалися взнаки [21, 28].

Наразі точно невідомі обставини першого знайомства та зародження почуттів між Є. Коновальцем та О. Федак, але беззаперечним є те, що ця зустріч не була випадковою. Цьому передувало кілька важливих подій. По-перше, ще під час навчання в Академічній гімназії та Львівському університеті Є. Коновалець брав активну участь у громадсько-політичному житті Галичини. Тому, без сумніву, що саме тоді молодий та талановитий студент уже знав і, ймовірно, був особисто знайомий із батьком Ольги С. Федаком. По-друге, улюбленою справою Ольги була гра на скрипці. Відтак, з 1915 по 1921 р. вона навчалася у консерваторії Відня [22, 317]. У цей же період, у столиці Австрії (з квітня 1920 по лютий 1921 р.) перебував і Є. Коновалець, намагаючись реалізувати власну ідею щодо створення нового військово-політичного центру для можливого швидкого вирішення українського питання. Найбільш ймовірно, що саме тут молоді люди вперше познайомилися і заручилися. Цю ж думку підтверджує інформація О. Кузьмович, яку було подано у власній замітці опублікованій 24 травня 1983 р. в американській українськомовній газеті «Свобода» [23, 3].

З приїздом Євгена до Львова у лютому 1921 р., стосунки між молодими людьми стали ще тіснішими, адже тепер вони були ближче один до одного та могли проводити більше часу разом: «З Мруком сходимось майже щодня» [16, 396]. Відзначимо, що під ім'ям Мрук (також Мручок) малася на увазі Ольга, адже саме так часто до неї звертався Є. Коновалець та близькі: «...на обличчі тети Олі ніколи не було усміху. Чи це могло бути причиною, що усі близькі, а особливо вуйко Євген називали її «Мручком» – чи цей брак усміху прийшов щойно після усіх переживань?», – зазначає у своїх спогадах О. Кузьмович [21, 29].

У листах до А. Мельника Євген неодноразово писав про їхні взаємини з Ольгою із надзвичайним захопленням: «З Мруком живемо в згоді, дисонансів ще досі між нами не було, маю повну надію, що і в майбутності їх також не буде» [16, 382]; «З Мручком живемо дуже гарно. Мушу вам похвалитись, що в цьому напрямку все для мене складається якнайкраще. Ви самі, здається, не уявляєте собі як слід, яка гарна з Мручка людина» [16, 390]. Отже, стосунки молодих людей були достатньо теплими, а взаємини досить близькими.

У контексті цитованих листів, за браком епістолярних джерел та мемуарних згадок, залишається не до кінця з'ясована роль А. Мельника у розвитку стосунків між Євгеном та Ольгою. У своїх листах, Є. Коновалець не раз висловлював безмежну вдячність, за підтримку у питанні створення власної сім'ї та можливості пов'язати свою подальшу долю з Ольгою: «Благословлю і Вас, Андрію, і цю годину, коли рішився я остаточно стати на певний шлях. Вірю, що жаліти цього не буду, а Вам, Андрію, дуже-дуже вдячний» [16, 390].

Про важливу роль А. Мельника у розвитку цих стосунків, щирість спілкування між приятелями засвідчує і той факт, що попередньо передбачалося запросити саме його свідком на весілля. Так, у листі від 30 січня 1922 р. зазначається: «Ще одне прохання до Вас, Андрію! Нав'язуючи до нашої балачки перед моїм виїздом з Відня, прошу Вас, Андрію, бути свідком завершення цього, в що теж Ви, Андрію, вклали немало своєї душі. Вінчання моє з Мруком відбудеться 16, а найдалше 18 ц[ього] м[ісяця]» [16, 399]. Зауважимо, що прохання бути свідком так і не вдалося реалізувати, адже на той час А. Мельник перебував у Відні, а приїзд на західноукраїнські землі, як пише Є. Коновалець, міг ускладнити подальше повернення назад до австрійської столиці: «Одного тільки боюсь, щоби Ваш поворот до Відня не був під теперішню хвилю получений зі значними труднощами. Прошу цю обставину при остаточнім Вашім вирішуванню взяти під увагу і по можності в цьому напрямку відповідно себе забезпечить» [16, 399]. Водночас, цитований лист засвідчує, що ще у Відні Є. Коновалець обговорював зі своїм ліпшим другом власне майбутнє весілля. Це зі свого

боку дозволяє припускати, що стосунки Євгена та Ольги вже тоді були достатньо близькими. У цьому контексті, можемо взяти сміливість і висунути версію, що ймовірно саме А. Мельник був тією людиною, яка посприяла зближенню цих молодих людей.

Весілля Євгена та Ольги відбулося 18 лютого 1922 р. Незважаючи на авторитет батька-адвоката нареченої та статки родини Федаків воно було доволі скромним. Розповідаючи у своїх спогадах про родинний будинок Федаків у Львові по вул. Сикстуській, 48 (сьогодні вул. Дорошенка, 48), О. Кузьмович писала: «В моїй пам'яті залишилися немов ясне проміння ці спогади свят на «Сикстуській», довжелезний стіл у т. зв. «їдальні»... Ця їдальня була свідком не лише релігійних свят, але також інших okazji. Десь із найдавніших закутин пам'яті вертаються тепер картини скромних весільних приймань у цій же кімнаті, зведених до числа найближчої родини. Перше із них – це вінчання тети Олі із полк. Євгеном Коновальцем в 1922 році... Завжди було однаково – скромно і елегантно, хоч без дружок і друзів, без старостів, лиш із тихим благословенням батьків» [21, 12].

Висловлена О. Кузьмович думка про скромний характер весілля має логічне пояснення. Головна причина цього крилася у тогочасній суспільно-політичній атмосфері, що назріла у Галичині. 25 вересня 1921 р. рідний брат Ольги Степан Федак «молодший» (псевдонім Смок) здійснив невдалий замах на начальника Польської держави Юзефа Пілсудського та воєводу Казимира Грабовського. Сім'я Федаків опинилася під пильним контролем з боку польської поліції. Увечері того ж дня в родинному будинку відбулися детальні обшуки, а згодом і тимчасово було заарештовано батька Ольги Степана Федака. Водночас, до листопада 1922 р. тривав сам судовий процес над учасниками замаху. Без сумніву, що у такій складній політичній ситуації, найбільш оптимальним рішенням було проведення скромного весілля, яке б не привертало зайвої уваги з боку польської влади.

Окрім цього, О. Кузьмович також відзначала, що саме вінчання молодят відбулося у церкві Св. Духа [21, 12; 23, 3], яка діяла при духовній семінарії по вул. Коперника, 36 та розташовувалася неподалік від будинку Федаків. Проте подана інформація є помилковою. Таїнство вінчання, як слушно зауважує український історик І. Дерев'яний, відбулося у соборі Св. Юра [12, 72]. Слова автора підтверджують офіційні архівні джерела, а саме церковна метрика за 1922 р. Згідно з матеріалами, укладання шлюбу відбулося у присутності члена Львівської греко-католицької митрополичої консисторії, кафедрального архієпископа та відповідно настоятеля храму о. Леонтія Куницького. Свідками виступили побратими Є. Коновальця, колишній начальник штабу Корпусу січових стрільців Юрій Отмарштейн і поручник Українських січових стрільців та літератор Левко Лепкий (брат відомого українського літературознавця та прозаїка, громадсько-політичного діяча Богдана Лепкого). Безпосередньо обвинчав молодят не хто інший, як парох села Мшани отець Лукіянін Січинський – батько Марії Федак (Січинської), а відтак – рідний дідусь Ольги [24, 83]. Очевидно, що виникнення розбіжностей щодо місця здійснення вінчання пов'язане з давністю самих подій. На момент весілля О. Кузьмович було лише чотири з половиною років. Тому, цілком логічно, що події такої давнини закарбувалися у дитячій пам'яті маленької дівчинки не достатньо ясно та поверхнево.

Після одруження, молодята залишилися жити у батьків Ольги. Продовжуючи опис родинного помешкання Федаків на Сикстуській, О. Кузьмович згадувала: «На партері, коли переступалося поріг брами ч. 48, було мале помешкання, а радше кімната, в якій свого часу жила гувернантка, француженка, яка мала за завдання вчити усіх дітей з родини Федаків французької мови. Після її повороту до Франції, ця кімната і залишалася під такою назвою [«мадмасель»], і тут розпочиналося життя молодих подруж, поки не найшли вони собі відповідного пристановища. Тут жили коротко Коновальці, аж до одної ночі вуйко Євген «зник», а по нім і тета» [21, 13–14]. Сам Є. Коновалець позитивно відгукувався про подружнє життя з Ольгою на Сикстуській: «З Мруком живемо дуже гарно і дуже згідно» [16, 402].

Побутування молодого подружжя у Львові тривав недовго. Політичні події у Галичині дедалі більше ускладнювалися. Не завершився ще судовий процес на молодшим Федаком та іншими співучасниками замаху на Ю. Пілсудського, як 14 жовтня 1922 р. було здійснено черговий, але цього разу вже смертельний атентат проти лідера Української хліборобської партії та кандидата від Львівського округу до польського сейму Сидора Твердохліба. Політична атмосфера у Галичині набула «вибухового» характеру. У Львові прокотилася чергова хвиля арештів та переслідувань усіх тих, хто хоча б найменшою мірою був причетний

до діяльності підпільних українських націоналістичних організацій. Зважаючи на такі обставини та загрози, Є. Коновалець прийняв рішення покинути українські землі та виїхати за кордон. Шлях пролягав до Гданську, який на той час мав статус «вільного міста» під контролем Ліги Наці. Переїзд сюди був одним із найбільш безпечних, оскільки не потребував пред'явлення паспорту, достатньо було лише звичайного документа, так званий «довуд особисти», що підтверджував польське громадянство [25, 31].

Про виїзд Є. Коновальця за кордон ширилися різні легенди: «наче б то він перебрався за залізничного машиніста чи його помічника і переїхав границю на локомотиві, замазаний весь вугіллям та з лопатою в руках. Говорили також, що підкуплений польський машиніст дехто твердив, що це був українець, чи з українського роду, – зробив йому сховок у вугіллі на причепі до локомотива і так перевіз його за кордон. У всіх тих поголосках немає й зерна правди» [25, 31–32] – писав історик та журналіст Зиновій Книш. Транспортуванням Є. Коновальця, а разом з ним і Володимира Целевича (член Начальної колегії УВО), займався сотник Дмитро Герчанівський, який добре знав дорогу і був ознайомлений з процедурою переїзду та перевірки подорожніх. Щоб зменшити підозри було вирішено долучити до компанії двох жінок. Як правило у таких ситуаціях, на поїзд сідали у невеликих приміських станціях, але Є. Коновалець та його компанія зробили це на головному вокзалі Львова. Щоб не привертати зайвої уваги, всі четверо говорили між собою польською мовою, а Є. Коновальцю сотник Д. Герчанівський пришпилював до піджака відзнаку польського білого орла та подарував йому на дорогу чорну палицю, що була тоді в моді [25, 33–35].

Незабаром до Гданська переїхала також Ольга. Незважаючи на самоврядність та політичну незалежність міста, Коновальці довго там не затрималися і згодом відправилися до Німеччини. Спочатку вони зупинилися у місті Фюссен, що знаходилося у південній частині Баварії, неподалік австрійського кордону. Саме тут, до речі, і було складено славнозвісну працю «Причинки до історії української революції». Український історик та журналіст Іван Кедрин (Рудницький), якому й випала честь занотувати спогади Є. Коновальця, писав: «...я провів цілий літній місяць у 1923 році разом з панством Коновальцями у Фюссені, в Баварії. Мимоходом кажучи, це було саме тоді, коли пані Оля сподівалася приходу на світ сина Юрка, який помер на невилікувальну недугу пістряка в 1958 році, у Римі. Тоді саме у Фюссені Коновалець і я ходили щодня на прогулянку чудовою околицею цього баварського містечка. Він оповідав мені різні військово-історичні подробиці з свого перебування в Армії УНР, я робив записки і на їх підставі описував ті спомини. Вечорами ми все те устійнювали і вигладжували» [26, 349]. Пізніше сім'я Коновальців переїхала до Берліну і зупинилася на постійне місце проживання у містечку Еберсвальд, що розташовувалося неподалік німецької столиці [27, 299].

У Німеччині відбулася друга, після весілля, важлива подія в особистому житті Є. Коновальця та О. Федак. 1 січня 1924 р. народився їхній єдиний син Юрко. О. Бойків, який у 1930–1931 рр. був особистим секретарем полковника, залишив наступний опис зовнішності малого сина Коновальців: «Юрчик, на той час п'ятилітній хлопчик, мав дрібненьке обличчя, схожий на дівчину, а не на хлопчика. Темно-русяве волосся на голові свідчило, що хлопчик радше буде подібним до батька» [20, 636].

Без сумніву, як відзначають сучасники, народження сина пробудило у Є. Коновальця все те найкраще, що може відчувати батько до рідної дитини. Як зауважував голова женецького відділу ОУН О. Питляр «полковник страшенно любив свого сина-одинака Юрка» [28, 747]. Не зважаючи на постійну зайнятість та роз'їзди, Є. Коновалець завжди знаходив час для нього. У своїх спогадах про чоловіка, Ольга писала: «При таких неспокійнім житті, як наше, ...вічних поїздках, було само собою зрозуміле, що не міг він присвячувати багато часу нам. Але як тільки мав трохи вільного часу, був з нами усією душею. Юрко був для нього скарбом. Ще як Юрко маленьким був і не раз по ночах плакав, мій чоловік носив його на руках, доки він не успокоївся. Як Юрко малим хлопцем просив його, щоб бавився з ним, так «таточко» дійсно вмів бавитися з ним, як дитина. Коли Юрко хотів конче в якусь неділю іти на футбольні змагання, то таточко ішов з ним, хоч сам футболем зовсім не цікавився. Усе старався улегшити нам життя» (цит. за О. Бежук) [11, 6].

Варто відзначити, що активна політична діяльність та напівлегальне життя значно ускладнювало особисті контакти Євгена та Ольги з родичами, що перебували на

західноукраїнських землях. Втім, безпосередній зв'язок з Коновальцями у Берліні підтримувала мати Ольги Марія Федак. Принаймні, про одну із таких зустрічей літом 1923 р. детально згадує О. Кузьмович: «другий незабутній спомин про вуйка Євгена зв'язаний саме із незрозумілими дитині «важними паперами». Літом 1923 року я перебувала з бабунею у Берліні, відвідуючи батьків і вуйків. Як чітко пригадую собі довгі проходи з вуйком «Ге» [скорочене ім'я Є. Коновальця] над озером Ванзе, хату, в якій звичайно були якісь незнайомі мені люди... Перед самим поворотом до Львова довгі розмови і наради у вуйків не вгавали. Тоді мене закликала бабуня і вуйко та пояснили, що я мушу перевезти через польський кордон важливі папери, тому що мене, як малу дитину, не будуть перешукувати» [21, 25].

Отже, родина батьків дружини Є. Коновальця цілком поділяла його погляди і громадсько-політичну діяльність, по можливості, допомагаючи очільнику українського самостійницького руху налагоджувати та підтримувати контакти з соратниками у Галичині, використовуючи особисті зустрічі для передачі важливої таємної інформації.

Наприкінці 1920-х рр. країни Європи переживали складнощі у соціально-економічному та загострення у суспільно-політичному житті. У 1929 р. розпочалася Велика депресія – світова криза, яка завдала значного удару по економіці великих країн Заходу. У Німеччині активізувався націонал-соціалістичний рух, представники якого не бажали приймати умов Версальського договору, виступали проти Веймарської Республіки та сповідували ідею німецького реваншизму підсумків Першої світової війни. Водночас, як зазначав український публіцист, громадський діяч, член Крайової екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях Осип Бойдуник, польська влада розгорнула активну інформаційну компанію проти українського самостійницького руху. У польських засобах масової інформації очільники та члени УВО й ОУН звинувачувалися в агентурній діяльності на користь Німеччини, яка прагне послаблення внутрішнього та міжнародного становища Польщі [29, 372]. Така ситуація змусила Є. Коновальця змінити місце свого постійного проживання та забезпечити власну сім'ю. Серед багатьох країн Європи, він вирішив обрати Швейцарію. 2 березня 1930 р. Є. Коновалець разом з дружиною та сином остаточно переїхали жити до Женеві [30, 704]. З цього часу розпочинається новий етап у житті та діяльності лідера українського самостійницького руху у міжвоєнний період Є. Коновальця.

Висновки. Таким чином, у приватному житті полковника Є. Коновальця упродовж 1921–1930 рр. виділяємо два етапи: 1) львівський (лютий 1921 – 1922 р.); 2) берлінський (1923 – березень 1930 р.). Цей час став визначальним в особистому житті Є. Коновальця. Повернення до Львова дозволило йому остаточно укріпити стосунки з О. Федак та створити з нею власну родину. Як вказують джерела, їхнє подружнє життя відзначалося взаємною довірою, повагою та підтримкою один одного. Водночас, приватне життя Є. Коновальця було тісно пов'язане з його політичною діяльністю, що значно впливало на вирішення питань особистого та сімейного характеру. Так, саме політичні чинники вплинули на організацію досить скромного весілля, а згодом і прийняття рішення покинути українські землі та виїхати на постійне місце проживання до Німеччини. Водночас, не зважаючи на особисті небезпеки пов'язані з діяльністю та неможливістю постійного проживання з родиною, Є. Коновалець завжди полишався уважним до власної сім'ї. Максимум уваги та часу він приділяв на виховання сина Юрка, який був єдиною дитиною у родині Коновальців і потребував батьківського авторитету та впливу.

Список використаної літератури

1. Науменко К. Царицинська доба Євгена Коновальця / К. Науменко // Український визвольний рух: наук. зб. – Львів, 2006. – Збірник 8. – С. 11–23.
2. Ковальчук М. На чолі Січових стрільців. Військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. / М. Ковальчук. – Київ: Українська видавнича спілка ім. Юрія Липи, 2010. – 288 с.
3. Ковальчук М. Біля витоків УВО: військово-політична діяльність Є. Коновальця у 1920–1921 рр. / М. Ковальчук // Український визвольний рух: наук. зб. – Львів, 2006. – Збірник 7. – С. 5–78.
4. Дарованець О. Організаційні початки УВО та формування її структури (1920–1922) / О. Дарованець // Український визвольний рух: наук. зб. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Центр досліджень визвольного руху, 2007. – Збірник 11. – С. 5–60.
5. Галайко Б. До питання створення Української військової організації / Б. Галайко // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. пр. – Львів: Інститут

- українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – Вип. 18. – С. 389–395.
6. Гаврилів І. Євген Коновалець на чолі УВО-ОУН / І. Гаврилів // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. – 2004. – № 502. – С. 71–79.
  7. Сватко Я. Євген Коновалець – творець ОУН / Я. Сватко. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2006. – 64 с.
  8. Дерев'яний І. Проникнення та діяльність в ОУН агента ОГПУ-НКВД Павла Судоплатова / І. Дерев'яний // Український визвольний рух: наук. зб. Львів, 2006. – Збірник 8. – С. 102–117.
  9. Кучерук О. Роттердам – 23 травня 1938 року (До річниці загибелі Голови ОУН Є. Коновальця) / Л. Кучерук // Розбудова держави. – 2011. – №1–2. – С. 103–119.
  10. Рева Н. Вбивство Євгена Коновальця в системі заходів радянських спецслужб проти українського визвольного руху / Н. Рива // Український визвольний рух: наук. зб. – Львів, 2011. – Збірник 16. – С. 253–267.
  11. Бежук О. «Ольга та Євген Коновалець: взаємозумовленість фемінного та маскулітного» / О. Бежук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Гендерні дослідження». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Випуск 1. – С. 3–9.
  12. Дерев'яний І. Сила волі. Євген Коновалець / І. Дерев'яний // Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького», Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2013. – 128 с.
  13. Хома І. Євген Коновалець / І. Хома. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. – 254 с.
  14. Мартинець В. Від УВО до ОУН: спогади та матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму / В. Мартинець. – Вінніпег, 1949. – 349 с.
  15. Шах С. Молодість Євгена Коновальця / С. Шах // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 45–87.
  16. Мельник А. 1890–1964. Спогади. Документи. Листування / Упорядники О. Кучерук, Ю. Черченко. – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2011. – 568 с.
  17. Савчук Б. Адвокатська, економічна і громадсько-політична діяльність Степана Федака (1861–1937) / Б. Савчук. – Львів: Манускрипт-Львів, 2020. – 304 с.
  18. Баран З. Участь родини Степана Федака в українському національно-визвольному русі / З. Баран // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2017. – Випуск 53. – С. 213–231.
  19. Західноукраїнська народна республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; гол. ред. Ярослав Ісаєвич; упоряд.: Микола Литвин, Іван Патер, Ігор Соляр. – Львів, 2009. – 350 с.
  20. Бойків О. Моя співпраця з полковником / О. Бойків // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 621–653.
  21. Кузьмович О. Про це і те / О. Кузьмович. – Нью-Йорк, 2000. – 285 с.
  22. Баран З. У Львові та поза ним: доля «широкого роду» Федаків / З. Баран // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2019. – Спецвипуск. – С. 313–325.
  23. Найближча родина Євгена Коновальця // Свобода: український щоденник / Svoboda: Ukrainian Daily. – 1983. – 24 травня. – №96. – С. 3. – Електронний PDF архів «Свободи» (1893–2015 pp.). – URL: <https://www.svoboda-news.com/archiv/pdf/1983/Svoboda-1983-096.pdf>
  24. Центральний державний історичний архів, м. Львів. – Ф. 201. Греко-католицька митрополіча консисторія, м. Львів. – Оп. 4а. – Спр. 8075. Метрична книга церкви св. Юра (одруження). 1917–1924 pp. – Арк. 83.
  25. Книш З. Власним руслом. Українська військова організація від осені 1922 до літа 1924 року / З. Книш // Срібна сурма. Статті, матеріали й документи до діяльності Української Військової Організації. Збірник 4. – Торонто, 1966. – 184 с.
  26. Кедрин І. Видатна індивідуальність / І. Кедрин // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 341–356.
  27. Кедрин І. Життя – події – люди: спомини і коментарі / І. Кедрин. – Нью-Йорк: Видавнича кооперативна «Червона Калина», 1976. – 724 с.
  28. Питляр О. Євген Коновалець в очах молодого студента / О. Питляр // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 746–754.
  29. Бойдуник О. Як дійшло до створення Організації українських націоналістів / О. Бойдуник // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 359–379.
  30. Бачина-Бачинський Є. Євген Коновалець у Женеві: витяг із щоденника / Є. Бачина-Бачинський // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 701–745.

References

1. Naumenko K. (2006). Tsaritsyn era of Yevhen Konovalets. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh: naukovyi zbirnyk (Ukrainian liberation movement: a scientific collection)*, 8, 11–23 (in Ukr.).

2. Kovalchuk M. (2010). *At the head of the Sich Riflemen. Military and political activity of Yevhen Konovalts in 1917–1921*. Kyiv: Ukrainska vydavnycha spilka im. Yuriiia Lypy (in Ukr.).
3. Kovalchuk M. (2006). At the origins of the UVO: military and political activities of E. Konovalts in 1920–1921. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh: naukovyi zbirnyk (Ukrainian liberation movement: a scientific collection)*, 7, 5–78 (in Ukr.).
4. Darovanets O. (2007). Organizational beginnings of UVO and formation of its structure (1920–1922). *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh: naukovyi zbirnyk (Ukrainian liberation movement: a scientific collection)*, 11, 5–60 (in Ukr.).
5. Halaiko B. (2009). On the Creation of the Ukrainian Military Organization. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist: zbirnyk naukovykh prats (Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood: a collection of scientific papers)*, 18, 389–395 (in Ukr.).
6. Havryliv I. (2004). Yevhen Konovalts heads the UVO-OUN. *Visnyk natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Derzhava ta armiiia (Bulletin of Lviv Polytechnic National University. State and army)*, 502, 71–79 (in Ukr.).
7. Svatko Ya. (2006). *Yevhen Konovalts is the founder of the OUN*. Lviv: Halytska vydavnycha spilka (in Ukr.).
8. Derevianyi I. (2006). Penetration and activity in the OUN of the OGPU-NKVD agent Pavlo Sudoplatov. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh: naukovyi zbirnyk (Ukrainian liberation movement: a scientific collection)*, 8, 102–117 (in Ukr.).
9. Kucheruk O. (2011). Rotterdam – May 23, 1938 (On the anniversary of the death of OUN Chairman E. Konovalts). *Rozbudova derzhavy (State building)*, 1–2, 103–119 (in Ukr.).
10. Reva N. (2011). The assassination of Yevhen Konovalts in the system of measures of the Soviet special services against the Ukrainian liberation movement. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh: naukovyi zbirnyk (Ukrainian liberation movement: a scientific collection)*, 16, 253–267 (in Ukr.).
11. Bezhuk O. (2015). Olha and Yevhen Konovalts: interdependence of femininity and masculinity. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Henderni doslidzhennia» (Scientific notes of the The National University of Ostroh Academy. Gender Studies Series)*, 1, 3–9 (in Ukr.).
12. Derevianyi I. (2013). *Willpower: Yevhen Konovalts*. Lviv: Chasopys (in Ukr.).
13. Khoma I. (2016). Yevhen Konovalts. Kharkiv: Klub Simeinoho Dozvillia (in Ukr.).
14. Martynets V. (1949). *From UVO to OUN: memoirs and materials on the prehistory and history of Ukrainian organized nationalism*. Vinnipeh (in Ukr.).
15. Shakh S. (1974). The youth of Yevhen Konovalts. In *Yevhen Konovalts ta yoho doba (Yevhen Konovalts and Seine Epoche)* (pp. 45–87). Miunkhen: Vydannia fundatsii im. Ye. Konovaltsia (in Ukr.).
16. Melnyk A. 1890–1964. *Memoirs. Documents. Correspondence* (2011). Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy (in Ukr.).
17. Savchuk B. (2020). *Advocacy, economic and socio-political activity of Stepan Fedak (1861–1937)*. Lviv: Manuskrpyt-Lviv (in Ukr.).
18. Baran Z. (2017). The Participation of the Stepan Fedyk's Family in the Ukrainian National Liberation Movement. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna (Visnyk of the Lviv University. Series History)*, 53, 213–231 (in Ukr.).
19. Isaievych Ya. (Ed.) (2009). *Western Ukrainian People's Republic. 1918–1923. Governments. Figures*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha (in Ukr.).
20. Boikiv O. (1974). My cooperation with the colonel. In *Yevhen Konovalts ta yoho doba (Yevhen Konovalts and Seine Epoche)* (pp. 621–653). Miunkhen: Vydannia fundatsii im. Ye. Konovaltsia, (in Ukr.).
21. Kuzmovykh O. (2000). *About this and that*. Niu-York (in Ukr.).
22. Baran Z. (2019). In Lviv and Outside it: the Fate of Fedaks “Wide Kin”. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna. Spetsvypusk (Visnyk of the Lviv University. Series History. Special Issue)*, 313–325 (in Ukr.).
23. The closest family of Yevhen Konovalts (1983, May 24). *Svoboda: ukrainskyi shchodennyk / Svoboda: Ukrainian Daily*, 96, p. 3. Elektronnyi PDF arkhiv «Svobody» (1893–2015 rr.). Retrieved from: <https://www.svoboda-news.com/arkhiv/pdf/1983/Svoboda-1983-096.pdf> (in Ukr.).
24. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. F. 201. Greek Catholic Metropolitan Consistory, Lviv. Op. 4a. Spr. 8075. Metric book of the church of St. Jura (marriage). 1917–1924 rr. Ark. 83 (in Ukr.).
25. Knysh Z. (1966). *Own way. Ukrainian Military Organization from the fall of 1922 to the summer of 1924*. Toronto: Sribna surma. Statti, materialy y dokumenty do diialnosti Ukrainskoi Viiskovoi Orhanizatsii (in Ukr.).

26. Kedryn I. (1974). Outstanding individuality. In *Yevhen Konovalets ta yoho doba (Yevhen Konovalets and Seine Epoche)* (pp. 341–356). Miunkhen: Vydannia fundatsii im. Ye. Konovaltsia (in Ukr.).
27. Kedryn I. (1976). *Life – events – people: memories and comments*. Niu-York: Vydavnycha kooperatyvna «Chervona Kalyna» (in Ukr.).
28. Pytliar O. (1974). Yevhen Konovalets in the eyes of a young student. In *Yevhen Konovalets ta yoho doba (Yevhen Konovalets and Seine Epoche)* (pp. 746–754). Miunkhen: Vydannia fundatsii im. Ye. Konovaltsia (in Ukr.).
29. Boidunyk O. (1974). How did the creation of the Organization of Ukrainian Nationalists come about? In *Yevhen Konovalets ta yoho doba (Yevhen Konovalets and Seine Epoche)* (pp. 359–379). Miunkhen: Vydannia fundatsii im. Ye. Konovaltsia (in Ukr.).
30. Bachyna-Bachynskyi Ye. (1974) Yevhen Konovalets in Geneva: excerpt from the diary. In *Yevhen Konovalets ta yoho doba (Yevhen Konovalets and Seine Epoche)* (pp. 701–745). Miunkhen: Vydannia fundatsii im. Ye. Konovaltsia (in Ukr.).

KOLYADA Igor, Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of Methods of Teaching Social Disciplines and Gender Education, National Pedagogical Dragomanov University, e-mail: kolyada.i.a.1968@gmail.com,

KUTSYK Ruslan, Candidate of Historical Sciences (PhD in History), Senior Lecturer of the Department of History of Ukraine, Borys Grinchenko Kyiv University, e-mail: kutsykr@gmail.com

PRIVATE LIFE OF YEVHEN KONOVALETS: CORRELATION OF PERSONAL AND POLITICAL (1921–1930)

Abstract. Introduction. *The article examines private life of the famous Ukrainian politician, leader of the Organization of Ukrainian Nationalists Yevhen Konovalets in 1921–1930.*

Purpose. *The purpose of the work is to cover the main features of Konovalets private life and its correlation with political activity during 1921–1930.*

Originality. *Academic novelty and originality of work is due to the lack of a special study devoted to the details of the private life of Y. Konovalets in 1921–1930 in modern Ukrainian historiography.*

Methods. *Framework methodology for research is the biographical method. Analysis of various groups of personal documents (memoirs, diaries, letters), which contain biographical information, allowed us to specify the details of the most important events in the private life of Y. Konovalets, which took place during 1921–1930. The use of prosopographic approach in the work allowed to outline the nature of interpersonal relations between Y. Konovalets and his wife O. Fedak. The research also used such special historical methods as: historical-chronological, historical-comparative and historical-systemic.*

Results. *As part of the study, it was possible to dispose of the widespread thesis in historiography that Y. Konovalets returned to Lviv only in July of 1921. Separately, the features of Lviv household were detailed. Versions of Yevhen's acquaintance with O. Fedak and their relations at the initial stage of relationship were outlined. Details of the wedding ceremony organization were revealed, which, despite the influence of the Lviv family of Fedak and the authority of Y. Konovalets among the Ukrainian community in Lviv, was modest. Some aspects of the Berlin period of the Konovalets family's life were highlighted, in particular, the birth of a son and details of support in the situation of contacts with Galician relatives in that situation. The influence of the political factor on the private life of Y. Konovalets and the material, moral and psychological condition of his family members was clarified.*

Conclusion. *The period of 1921–1930 became decisive in Y. Konovalets' private life. His return to Lviv in 1921 allowed him to settle his personal life and start his own family. At the same time, commander's private life was closely connected with his active pro-Ukrainian political activities, which significantly influenced the resolution of major personal and family issues.*

Keywords: *Yevhen Konovalets, Olga Fedak, Yurko Konovalets, Konovalets family, private life, everyday life, family life, personal happiness, Lviv, Berlin*

Одержано редакцією 18.04.2022
Прийнято до публікації 25.05.2022